

GUARANTEE (Poručanstvo)

The institute of guarantee renders the creditor greater safety that his claim will be settled, for besides the debtor another person takes upon himself to fulfill the debtor's duty if the debtor does not fulfill it in due time. The Provisions on Guarantee of the Law of Obligations (Nar. nov. No.35/05, hereinafter LO 2005) in Articles 104 – 126, chapter VI on alterations in obligatory relations, paragraph 1. Alterations on the part of the subject, basically did not pass through changes.

In these provisions the conditions for the emergence of the contract on guarantee, the relationship of creditor and guarantor and the relationship of guarantor and the debtor and the right to reimbursement have been worked out. Although the guarantee is in the first place of contractual character, these provisions are applied also when the guarantee has proceeded from law. In this paper the provisions of LO 2005 are analyzed along with the review of alterations which are the result of the enactment of LO 2005.

Stručni članak 347.511

Sonja Vizjak, dipl. iur.*

PRETPOSTAVKE ODGOVORNOSTI ZA NAKNADU ŠTETE ZBOG ONEČIŠĆAVANJA OKOLIŠA - prikaz sudske prakse

U današnje vrijeme jedno od najvažnijih pitanja zaštite okoliša je pitanje odgovornosti za onečišćavanje okoliša. Odgovornost za zaštitu okoliša te obvezu naknade štete prouzročenu onečišćavanjem uređuju odredbe Zakona o zaštiti okoliša i Zakona o obveznim odnosima.

Za postojanje izvanugovorne odgovornosti za štetu nastalu onečišćavanjem okoliša moraju biti ispunjene opće pretpostavke odgovornosti za štetu propisane Zakonom o obveznim odnosima, a to su: subjekti odgovornosti za štetu, štetna radnja, šteta, uzročna veza te protupravnost.

1. PRETPOSTAVKE ODGOVORNOSTI ZA NAKNADU ŠTETE ZBOG ONEČIŠĆAVANJA OKOLIŠA

U današnje vrijeme jedno od najvažnijih pitanja zaštite

okoliša je pitanje odgovornosti za onečišćavanje okoliša. Odgovornost za zaštitu okoliša te obvezu naknade štete prouzročenu onečišćavanjem uređuju odredbe Zakona o zaštiti okoliša¹ i Zakona o obveznim odnosima (u daljnjem tekstu: ZOO).²

Za postojanje izvanugovorne odgovornosti za štetu nastalu onečišćavanjem okoliša moraju biti ispunjene opće pretpostavke odgovornosti za štetu propisane ZOO-om, a to su: subjekti odgovornosti za štetu, štetna radnja, šteta, uzročna veza te protupravnost.

Sukladno čl. 50. Zakona o zaštiti okoliša, pravna ili fizička osoba koja prouzroči onečišćavanje okoliša odgovara za nastalu štetu po načelu objektivne odgovornosti (uzročnosti), a prema općim pravilima obveznog prava. Za onečišćavanje okoliša odgovorna je i osoba koja je svojim nezakonitim ili nepravilnim djelovanjem omogućila ili dopustila onečišćavanje okoliša.

Odgovornost za štetu prouzročenu onečišćavanjem okoliša je objektivna, što znači da se odgovara bez obzira na krivnju, tj. već na temelju same činjenice da je šteta prouzročena. Da bi se oslobodio obveze naknade štete, štetnik mora dokazati da je šteta prouzročena višom silom, krivnjom samog oštećenog ili neke treće osobe, dok ga od odgovornosti ne oslobađa samo dokazivanje da nije kriv. Ako je šteta nastala od opasne stvari ili opasne djelatnosti, smatra se da potječe od te stvari, odnosno djelatnosti, osim ako se dokaže da one nisu bile uzrok štete (predmnjeva uzročnosti).

Međutim, potrebno je ukazati i na sudsku praksu Vrhovnog suda RH prema kojoj je prilikom utvrđenja odgovornosti tvornice zbog štetnih utjecaja i bolesti osobe koja nije bila zaposlena, ali je stanovala i radila u

¹ Zakon o zaštiti okoliša objavljen je u NN 82/94 od 11.11.1994., a izmjene i dopune u NN 128/99 i NN 151/03.

² Zakon o obveznim odnosima objavljen je u NN 35/05 od 17.3.2005.

* Sonja Vizjak, odvjetnica, Rijeka.

neposrednoj blizini, potrebno utvrditi postojanje pravno-relevantne uzročne veze.³

Premda ZOO ne sadrži definiciju opasne stvari ili opasne djelatnosti, pravna teorija i sudska praksa odredile su sadržaj tih pojmova, i to na način da se opasna stvar definira kao svaka stvar koja po svojoj namjeni, osobinama, položaju, mjestu i načinu upotrebe ili na drugi način predstavlja povećanu opasnost nastanka štete za okolinu pa je zbog toga treba nadzirati s povećanom pažnjom, dok se opasna djelatnost definira kao djelatnost koja po svojoj tehničkoj naravi i načinu obavljanja može ugroziti život i zdravlje ljudi ili imovinu tako da to ugrožavanje iziskuje povećanu pozornost osoba koje obavljaju tu djelatnost kao i osoba koje s njom dolaze u dodir.⁴

U slučaju onečišćavanja okoliša, kad se između više uzročnika ne može utvrditi počinitelj, ili se ne mogu utvrditi njihovi udjeli, troškove uklanjanja onečišćavanja, sprečavanja ili ograničavanja daljnjega štetnog djelovanja na okoliš solidarno podmiruju svi sudionici (čl. 59. Zakona o zaštiti okoliša).

2. ODGOVORNOST ZA ŠTETU ZBOG ONEČIŠĆAVANJA OKOLIŠA PRILIKOM OBAVLJANJA OPČEKORISNE DJELATNOSTI

Sukladno čl. 1047. ZOO-a, ako šteta nastane u obavljanju općekorisne djelatnosti za koju je dobiveno

³ Odluka Vrhovnog suda Republike Hrvatske Rev-3055/95 od 29.4.1998.: "Nižestupajnski sudovi na temelju tvrdnji tužiteljice ocjenjuju da: "S obzirom da je tuženik dugo godina upotrebljavao azbest u svom proizvodnom procesu, što je notorno i općepoznato, nesumnjivo je da je upravo to uzrok oboljenja tužiteljice, kod čijeg nastanka da je ona cijeli život živjela i radila u neposrednoj blizini same tvornice. Isto je tako općepoznato da je više radnika tuženika zbog dugogodišnjeg kontakta s azbestom obolilo od iste bolesti kao i tužiteljica". Nižestupajnski sudovi iz navedenog zaključuju da između opasne djelatnosti pravnog prednika tuženika i tuženika te bolesti tužiteljice postoji pravno relevantna uzročna veza. Iako su u postupanju nižestupajnski sudovi naveli niz činjenica koje upućuju na postojanje uzročne veze između opasnih djelatnosti tuženika i tužiteljice, ipak ovaj Sud, barem za sada, ne može prihvatiti kao pravilnu pravnu ocjenu nižestupajnskih sudova o postojanju pravno relevantne uzročne veze potrebne za ocjenu postojanja odgovornosti tuženika. Ovo iz razloga što se ne radi o "notornoj uzročnosti", posebno ne u situaciji kad tužiteljica nije bila zaposlenik tuženika i nije sudionik u procesu proizvodnje u kojem su na različite načine zaposlenici izloženi štetnom djelovanju azbesta i salonita, već je tužiteljica radila i stanovala u neposrednoj blizini tuženikove tvornice odnosno tuženikovog deponija otpadnih tvari. U takvoj situaciji nižestupajnski su sudovi trebali (uz pomoć vještaka) utvrditi o mogućnosti oboljenja tužiteljice štetnim utjecajem koji bi dolazili i u okolinu iz tvornice odnosno deponija odnosno ocijeniti jesu li okolnosti koje tužiteljica navodi glede rada i stanovanja s obzirom na blizinu tvornice odnosno deponija i s obzirom na koncentraciju štetnih supstancija takva opasnost koja je mogla biti uzrok oboljenja tužiteljice. Pritom će trebati utvrditi i ocijeniti osnovanost prigovora tuženika da nije odlagao otpad koji bi bio štetan za okolinu na otvorenim mjestima niti u blizini naselja te da je tužiteljica radila u poduzeću u kojem se također koriste azbestni proizvodi i ocijeniti jesu li te okolnosti mogle biti od utjecaja na zdravstveni status tužiteljice."

⁴ Vedriš, M. i Klarić, P., *Građansko pravo*, Narodne novine, Zagreb, 1995., str. 452.

odobrenje nadležnog tijela, može se zahtijevati samo naknada štete koja prelazi uobičajene granice (takozvana prekomjerna šteta).

U odnosu na određivanje prekomjerne štete u sudskoj praksi se pojavilo nekoliko spornih pitanja: problem određivanja kriterija prema kojima je neka djelatnost općekorisna, problem definiranja štete koju oštećenik mora trpjeti te problem opsega naknade prekomjerne štete⁵.

Prilikom određivanja naknade štete zbog onečišćavanja okoliša sud mora, prema okolnostima svakog konkretnog slučaja, raspraviti prelazi li šteta uobičajene granice te na temelju toga postoji odgovornost fizičke odnosno pravne osobe koja vrši općekorisnu dozvoljenu djelatnost, podrazumijevajući pritom takve štete posljedice koje prelaze one granice štete koje su uobičajene i tolerantne u suvremenoj urbanoj sredini, sa svim štetnim imisijama koje pojedinac mora prihvatiti življenjem u takvoj sredini. Tako se u sudskoj praksi prekomjernom štetom smatra šteta zbog djelovanja štetnih imisija iz dimnjaka tužitelja, željezne prašine, sumpornog dioksida, ugljičnih fosfornih i dušičnih spojeva koji spajajući se sa zrakom uzrokuju oštećenja boje na vozilu u obliku smeđih naslaga, a zbog čega je došlo do oštećenja vozila (odluka Vrhovnog suda Republike Hrvatske Rev-476/90 27.6.1990.), dalekovod koji ugrožava sigurnost stanara zbog čega zgrada gubi upotrebnu vrijednost (odluka Vrhovnog suda Bosne i Hercegovine Rev-121/88), kad obavljanje općekorisne djelatnosti za koju je dobivena dozvola nadležnog tijela uzrokuje uznemiravanje, tj. buku (odluka Vrhovnog suda Hrvatske Gzz-58/83 26.10.1983.), šteta na tužiteljevoj salati prouzrokovana ispuštanjem iz dimnjaka tuženikove toplane dima sa čađom, čija je temperatura prilikom izlaska iz dimnjaka iznosila 105-110°C (odluka Vrhovnog suda Republike Hrvatske Rev-1681/98 11.7.2001), šteta koja je posljedica aerozagađenja zbog puštanja u pogon termoelektrane (odluka Vrhovnog suda Bosne i Hercegovine Gž-735/78 10.8.1978.), šteta zbog izgradnje nove ceste zato što je dvorište uz kuću izgubilo funkciju, a kuća nije pogodna za stanovanje zbog buke i vibracija (odluka Vrhovnog suda Hrvatske Rev-621/89-2 13.9.1989.).

Vezano uz problem određivanja kriterija za proglašavanje određene djelatnosti općekorisnom, potrebno je istaknuti da se u dosadašnjoj sudskoj praksi nije sporilo je li neka djelatnost koja je uzrok onečišćavanja općekorisna ili ne, već se svim djelatnostima koje imaju odobrenja nadležnih službi davao status općekorisne djelatnosti.

Pritom treba istaknuti da ZOO ne sadrži definiciju općekorisne djelatnosti niti prekomjerne štete prepuštajući sudskoj praksi slobodu u određivanju sadržaja tih pojmova.

⁵ Prema odluci Vrhovnog suda Bosne i Hercegovine Gž-143/80 od 18.4.1990., pod štetom koja premašuje normalne granice i za koju odgovara štetnik - društvenopravna osoba koja obavlja općekorisnu djelatnost koja je izvor uzrokovanja štete, razumijevaju se takve štetne posljedice (uznemiravanje ili gubitak u imovini) koje premašuju okvire koji su uobičajeni i tolerantni u suvremenoj urbanoj sredini sa svim štetnim imisijama što ih pojedinac mora prihvatiti življenjem u takvoj sredini.

Pritom je potrebno napomenuti da postoje i stajališta iskazana u pravnoj teoriji o tome kako bi bilo korisno zakonom odrediti da je svaka djelatnost koja se obavlja na temelju formalno važećeg odobrenja istodobno općekorisna djelatnost kao i da je potrebno tim pravnim standardima dati sadržaj primjeren današnjem vremenu i prostoru uzimajući u obzir današnje ekološke standarde.⁶

U tom smislu smatramo da bi sudovi prilikom određivanja je li neka šteta prekomjerna ili ne morali uzeti u obzir kako razvijenost današnjih tehničkih procesa tako i obvezu štetnika na poduzimanje radnji u cilju stalne kontrole i usavršavanja tih procesa kako bi se mogućnost nastanka štete smanjila na minimum.

Prekomjerna šteta nadoknađuje se u cijelosti, pri čemu treba imati u vidu da uz prekomjernu štetu može, ali i ne mora, postojati ona koja nije prekomjerna, a koju štetnik ne nadoknađuje oštećeniku.⁷

3. NAKNADA ŠTETE ZBOG ONEČIŠĆENE NEKRETNINE

Naknada štete zbog onečišćene nekretnine uređena je odredbama ZOO-a prema kojima oštećenik ima pravo na naknadu štete zbog bilo kojeg oblika štete koju trpi.

Tako oštećenik u slučaju onečišćenja nekretnine ima ponajprije pravo zahtijevati uspostavu prijašnjeg stanja, tj. sanaciju zemljišta (osim ako okolnosti danog slučaja ne opravdavaju uspostavu prijašnjeg stanja, u kojem pak slučaju oštećenik ima pravo na naknadu štete u novcu). Također, u slučaju kada uspostava prijašnjeg stanja ne otklanja štetu u potpunosti, odgovorna osoba dužna je za ostatak štete dati naknadu u novcu (čl. 1085. ZOO-a).⁸

Problem onečišćenja nekretnine najčešće se javlja prilikom njezine kupoprodaje. Naime, sukladno čl. 390. ZOO-a, prilikom kupoprodaje nekretnine prodavatelj je dužan kupcu predati nekretninu u ispravnom stanju, osim ako nije što drugo ugovoreno ili ne proizlazi iz naravi posla. Sukladno tome, onečišćenje nekretnine može predstavljati materijalni nedostatak stvari za koji odgovara prodavatelj i zbog kojega kupac može zahtijevati od prodavatelja da ukloni nedostatak, da mu preda drugu stvar bez nedostatka, da snizi cijenu ili može izjaviti da raskida ugovor. U slučaju pozivanja kupca na materijalne nedostatke prodane nekretnine zbog onečišćenja iste, prodavatelj ima pravo od štetnika tražiti naknadu svake štete koja mu je pritom prouzročena.

Naknada štete na koju oštećenik ima pravo u praksi se najčešće manifestira u obliku razlike između vrijednosti

onečišćenog i vrijednosti neonečišćenog zemljišta, tj. u obliku naknade štete zbog smanjenja vrijednosti nekretnine, te u obliku naknade štete zbog nemogućnosti prodaje nekretnine, odnosno njezine upotrebe.

4. EKOLOŠKA TUŽBA

Uz problematiku naknade štete zbog onečišćavanja okoliša usko je vezana i ekološka tužba. Ekološka tužba predstavlja tužbu kojom svatko može zahtijevati od drugoga da ukloni izvor opasnosti od kojega prijeti znatnija šteta njemu ili drugome, kao i da se suzdrži od djelatnosti od koje proizlazi uznemirivanje ili opasnost štete ako se uznemirivanje ili šteta ne mogu spriječiti odgovarajućim mjerama (čl. 1047. ZOO). Također, sud će na zahtjev zainteresirane osobe narediti da se poduzmu odgovarajuće mjere za sprječavanje nastanka štete ili uznemirivanja odnosno da se ukloni izvor opasnosti, i to na trošak posjednika izvora opasnosti ako on sam to ne učini.

Specifičnost ekološke tužbe je da istu može podignuti svatko kome prijeti znatnija šteta (*actio popularis*), a podnosi se protiv pravne ili fizičke osobe čija štetna radnja predstavlja prijetnju nastanku znatnije štete, odnosno iz čije djelatnosti proizlazi uznemirivanje ili opasnost štete ako se uznemirivanje ili šteta ne mogu spriječiti odgovarajućim mjerama. Za podnošenje tužbe nije potrebno postojanje štete, već samo opasnost od nastanka iste⁹, s time da opasnost od štete mora biti konkretna i izvjesna, a ne uvjetovana nekim potpuno neizvjesnim budućim događajem.¹⁰

Stav pravne teorije i sudske prakse prema kojem odredba čl. 1047. ZOO predstavlja pravnu osnovu za podnošenje ekološke tužbe potvrdio je i Europski sud za ljudska prava u svojoj odluci br. 3321/1 (Cokarić vs. Republika Hrvatska) od 19.1.2006., u kojoj navodi kako praksa Vrhovnog suda Republike Hrvatske pokazuje da se na temelju ZOO može tražiti naknada ekološke štete u odnosu na mogući pad vrijednosti imovine, pa je stoga redovita građanska tužba učinkovito pravno sredstvo koje se mora iskoristiti prije obraćanja Europskom sudu za ljudska prava.

Literatura i propisi:

1. Kačer, H., *Ekološka tužba - članak 156. Zakona o obveznim odnosima*, Godišnjak Hrvatskog društva za građanskopravne znanosti i praksu, 1996/3, Zagreb, 1996.
2. Vedriš, M. i Klarić, P., *Građansko pravo*, Narodne novine, Zagreb, 1995.
3. Zakon o zaštiti okoliša, NN 82/94, 128/99 i 151/03
4. Zakon o obveznim odnosima, NN 35/05
5. www.vsrh.hr

⁶ Loc. cit.

⁷ Pravno shvaćanje sjednice Gradanskoprivrednog odjela Vrhovnog suda Republike Hrvatske od 15.6.1992.

⁸ Odluka Vrhovnog suda Hrvatske Gž-130/83 od 7.2.1984.: kao činjenica važna za odlučivanje o visini štete koju je elektroprivredna organizacija dužna nadoknaditi vlasnicima odnosno korisnicima nekretnina ocijenjena je, uz razliku vrijednosti između građevinskog i poljoprivrednog zemljišta, i okolnost da je onemogućena prodaja nekretnina radi izgradnje obiteljskih kuća, kao i izgradnja obiteljske kuće za potrebe samog vlasnika.

⁹ Odluka Vrhovnog suda Hrvatske Rev-477/85 od 2.4.1985.: obavljanje dopuštene (u konkretnom slučaju mesarske) djelatnosti u prostorijama ispod tužiteljevog stana, djelatnost koja se u trenutku podnošenja tužbe još nije počela obavljati, predstavlja opasnost nastupanja štete, uslijed prijeteće buke.

¹⁰ Odluka Vrhovnog suda Republike Hrvatske Rev-476/90 od 27.6.1990.

PRESUMPTION FOR THE LIABILITY FOR COMPENSATION FOR DAMAGE DUE TO ENVIRONMENTAL POLLUTION – CASE LAW PRESENTATION

Nowadays one of the most important questions of environment protection is the question of liability for environmental pollution. The responsibility for the environment protection and the obligation of compensation for the damage caused by pollution is regulated by the provisions of the Environmental Protection Act and the Law of Obligations.

The existence of extra-contractual liability for damage caused by the environmental pollution requires the fulfillment of general presumptions of the liability for damage provided for by the Law of Obligations and they are: subjects of liability for damage, harmful act, damage, causal connection and unlawfulness.

PRAVO OSIGURANJA

Stručni članak 368.912.14

Berislav Matijević, dipl. iur.*

OSIGURANJE ŽIVOTA U KORIST TREĆE OSOBE**

S obzirom na to da tržište osiguranja u Republici Hrvatskoj iskazuje "pojačan interes" za životnim osiguranjima, za očekivati je da će nam skora budućnost donijeti i pojačan interes za "pravnim temama" koje se tiču ove vrste osiguranja, među koje se svakako ubraja i **osiguranje života u korist treće osobe**.

Slijedom navedenog, u radu se obrađuju specifičnosti vezane isključivo uz ugovaranje osiguranja života u korist treće osobe i pravni položaj korisnika osiguranja života.

1. UVOD

Hrvatsko tržište osiguranja ukazuje na kontinuirano povećanje prodaje osigurateljnih proizvoda. Unutar palete

osigurateljnih proizvoda sve više na "atraktivnosti" dobivaju **životna osiguranja**. Prema tradicionalnoj osigurateljnoj podjeli, koja polazi od rizika koji se osigurava, životna osiguranja dijele se na osiguranje **za slučaj doživljenja** nakon ugovorenog roka¹, osiguranje **za slučaj smrti**² i **mješovito osiguranje** za slučaj smrti ili doživljenja³.

Prema pokazateljima za 2005. godinu, životna osiguranja zabilježila su indeks rasta 2005/2004 od 22,2%.⁴ Takav nam trend rasta životnih osiguranja u RH sugerira da se povećava krug osoba koje **rizik življenja**⁵ žele osigurati.

Osiguranje *rizika življenja* oslikava potrebu i želju svakog čovjeka da se na vrijeme pobrine za svoju budućnost, odnosno da se na vrijeme pobrine za osobe do kojih mu je posebno stalo. Ovo posljednje, potreba čovjeka za pravodobnim zbrinjavanjem osoba različitih od njega samog u svojstvu ugovaratelja osiguranja, i to posredstvom ugovora o životnom osiguranju, u prvi plan stavlja **korisnika osiguranja**⁶, kao osobu koja ima pravo na isplatu ugovorenog osiguranog iznosa.

S obzirom na to da tržište osiguranja u Republici Hrvatskoj iskazuje "pojačan interes" za životnim osiguranjima, za očekivati je da će nam skora budućnost donijeti i pojačan interes za "pravnim temama" koje se tiču ove vrste osiguranja, među koje se svakako ubraja i **osiguranje života u korist treće osobe**.

Slijedom navedenog, u radu se obrađuju specifičnosti vezane isključivo uz ugovaranje osiguranja života u korist treće osobe i pravni položaj korisnika osiguranja života.

¹ Rizik *incertus an*.

² Rizik *certus an/incertus quando*.

³ U praksi najpopularnije.

⁴ V. Miletić, *Hrvatsko tržište osiguranja u 2005. godini*, Svijet osiguranja br. 2/06, Tectus, Zagreb, 2006., str. 17.

⁵ Neki autori navode i *rizik života* ili *rizik dugovječnosti*.

⁶ Tal. *il beneficiario*, franc. *le beneficiaire*, engl. *beneficiary*, njem. *Bezugsberechtigter*.

* Berislav Matijević, Croatia osiguranje d.d., Filijala Rijeka.

** Rad je objavljen u godišnjaku 13. savjetovanja "Aktualnosti hrvatskog zakonodavstva i pravne prakse", Organizator, Zagreb, 2006.